

Magyar zeneörténet, 1982

ifj. Bartók Béla: Bartók Béla műhelyében.

Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1982. 531 l.

Három könyvet tett le az asztalra a Bartók centenárium évében ifj. Bartók Béla, Bartók idősebb fia. Mindhárom (*Családi levelek*, a *Napról napra* sorozat Bartók-kötete és a *Bartók Béla műhelyében*) az itthoni család birtokában levő hagyatékot dolgozza fel, a személyes emlékeket és a családi hagyományt is felhasználva. Az egyes kötetek a dokumentumok más-más részét helyezik előtérbe, így egymást kiegészítik.

A *Bartók Béla műhelyében* témák, tárgykörök szerint csoportosítva tekinti át Bartók életútját, s megeleveníti személyi környezetét, tárgyi háttérét is. Minden adatot tartalmaz, amely az érdeklődő közönségnek, illetve a Bartókkal foglalkozó szakembereknek a legcsekélyebb mértékben is fontos, hasznos lehet. Ez pedig igen nagy adatmennyiséget jelent, mert „Bartók soha nem dobott el semmit; megőrizte jegyzeteit, kéziratait, azok vázlatait, a hozzá intézett leveleket, személyi iratait, útleveleit, vasúti jegyeit, szálloda- és egyéb számláit, használati tárgyait az utolsó ceruzacsonkig”.

A könnyebb áttekintést táblázatok segítik elő. (Az apai és anyai ág családfája; Bartók lakóhelyei két különböző szempontú táblázatban, az egyik feltünteti a szerepléseket és gyűjtőutakat is; fellépéseinek összefoglalása országok és helységek, kamara-partnerek, karmesterek szerint.) A nyilvános szereplésekről szóló fejezet a részletes műsorokat is tartalmazza. Bizonyos témák aprólékos részletezését azért tartotta szükségesnek a szerző, hogy a Bartók-irodalom számos tévedését, félreértését tisztázza. Bartók egyéniségét, emberi arculatát az *Egyéniség és világnézet*, *Egészségi és fizikai állapot*, s a *Betegségek* című fejezetek rajzolják meg.

A könyv híven tükrözi írójának azokat a tulajdonságait, amelyeket családi örökségként hozott magával: a gondosságot és precizitást, a tények tiszteletét, a mégoly csekélynek tűnő dolgok, tárgyak, adatok megbecsülését, a dolgok tárgyilagos megközelítését.

A kötetet gazdag fényképanyag egészíti ki: bizonyítványok, hivatalos okiratok, műsorok, képeslapok, levelek, reprodukciók.

Domokos Mária

1942. decemberében az akkor 35 éves, pályájának még jóformán elején álló Veress Sándor az Ethnographia c. folyóirat hasábjain emlékezett meg az akkor 60 éves Kodály Zoltán születésnapjáról. Írását a következő sorokkal fejezte be: „Íme látjuk, Kodálnál népi és magaskultúra, a magyar tájak dala és Európa nagy zenéje egy harmóniába csendül össze. A kettő egy, mint ahogy a szerencsésebb viszonyok közt élő nyugati nemzetek már századokkal előbb felépíthették nemzeti kultúrájukat a népi talajon. Nekünk hosszú századok mulasztásait kell pótolni rövid évtizedek folyamán, mert az idő könyörtelenül elhalad fejkünk felett. És ebben áll Kodály munkásságának nagy jelentősége. Az ő példája mutatja, hogy még pótolhatjuk ezt a kényszerű mulasztást, s csak rajtunk múlik, hogy a megkezdett úton továbbhaladva kövessük őt egy jobb, igazabb, tisztább, teljesebb magyarság hitével szívünkben.”

Ezekben a szavakban Veress szinte látnoki tisztánlátással jelölte ki hazája művészeinek és minden művelődésügyi munkásának feladatát. Nem lehet eléggé sajnálni, hogy ebben a munkában, ti. az európai színvonalú magyar nemzeti kultúrának a népi talajon való felépítésében élete legtermékenyebb, legértékesebb évtizedeiben éppen ő nem vett, nem vehetett részt.

Veress Sándor 1907-ben született. Hamar kiderült róla, hogy a Bartók és Kodály utáni zenésznemzedék egyik legtehetségesebb és legsokoldalúbb alakja: kiváló zeneszerző, lelkes népzene gyűjtő, hivatását szerető pedagógus és saját műveit eredetien zongorázó előadóművész. Tehetsége és tisztánlátása sokra predesztinálta hazája javára. Pályája töretlenül ívelt fölfelé 1949-ig, amikor az elkezdődő törvénysértések, különösen egyik volt barátja öccsének jogtalan meghurcolása és kivégzése hatására az emigrációt választotta: nem tért vissza külföldi útjáról, és Svájcban telepedett le. Alkotói pályája nem tört derékba: erről újabb és újabb művei tanúskodnak. Pedagógus-pályáját is folytatta a berni konzervatórium, majd egyetem tanáraként. De mindezzel már „csak” az egyetemes emberi kultúrát gyarapította. A nyugati nemzetekével egyenértékű magyar kultúra felépítéséből, „századok mulasztásainak pótlásából”, melynek programját pedig oly világosan adta meg fenti soraiban, kizárta magát. Még egyszer hangsúlyozzuk: nem lehet eléggé sajnálni. Ez mindannyiunk nagy vesztesége.

Emigrálása után Veress nevét sokáig jóformán ki se lehetett itthon ejteni, kiváló zongorapedagógiai műveit bevonták, műveit nem lehetett előadni. Ma a helyzet valamivel jobb, de nem lényegesen. Mind Magyarországon, mind az emigrációban komponált műveivel csak a legritkábban lehet találkozni akár a rádió, akár a hangversenyek műsorán. Nem jött létre, és továbbra is várta magára a művész és a hivatalos Magyarország kapcsolatfelvétele is.

Ilyen körülmények között rendkívül öröndetesnek lehet nevezni e könyv megjelenését, mellyel – az előszó szavai szerint – „zenei életünk köszönti a hetvenöt éves Veress Sándort”. Kísérletnek is nevezi magát ugyanakkor a könyv arra, hogy ezt a rendhagyó életművet visszahelyezze „a magyar kultúra folytonosságába, ahonnan a történelem forgószele kivetette”.

A könyv tulajdonképpen három önálló, egymástól független tanulmány – egy cél érdekében.

Az első tanulmány *Demény János* írása: Veress Sándor – életművázlat. Benne Demény a személyes barátság érzelmi fűtésével rajzolja meg Veress életpályáját. Életrajz ez az írás, de a figyelem elsősorban nem annyira a külső eseményekre irányul, hanem inkább a művészi fejlődésre: a művek születésére, fogadtatására, értékelésére. Az írás bőségesen van illusztrálva Veress leveleiből vett idézetekkel, melyek igen alkalmasak arra, hogy maga a művész kerüljön emberközelbe. (A tanulmány szerzője mintegy száz levelet, illetve lapot váltott Veressel az elmúlt évtizedek során.)

A második tanulmány a kolozsvári zeneszerző, *Terényi Ede* munkája: Veress Sándor alkotóperiódusai – stíluselemzés. A szerző Veress alkotópályáját három szakzra bontja: magyarországi, első svájci és második svájci korszaka. Ezen belül a legjelentősebb műveknek nyújtja rendkívül gondos stílárís elemzését. Munkája nyomán tanúi lehetünk annak, mint válik Veress a népdal talaján álló, a Bartók és Kodály stílusát folytató „nemzeti” zeneszerzőből fokozatosan a neoklasszikus, neobarokk irányzatok magábaolvasztásán át a legmodernebb stílusokat, sőt „technikákat” fölhasználó „európai” zeneszerzővé. Veress stílusa tehát nem egységes, de fejlődésében egységes ívet rajzol le.

A harmadik tanulmány *Berlász Melinda*: Veress Sándor – a népzene kutató. Rövid, de pontos táblázatokkal illusztrált ismertetése ez Veress hármas népzene kutatói munkásságának. Egyrészt a gyűjtőutaknak, melyek közül legjelentősebb és leggazdagabb talán az 1930-as út volt a moldvai csángómagyarok közt. Másrészt, lejegyzőmunkájának, melyben mintaképe Bartók volt, s mellyel el is nyerte mestere megbecsülését. Harmadrészt pedig rendszerező munkájának, melyet Bartók asszisztenseként végzett 1934-től 1940-ig a Tudományos Akadémián.

A könyvet fotókópiák egészítik ki Veress leveleiről, népdallejegyzéseiről. Végül pedig egy igen hasznos műjegyzék (1921-től 1977-ig), valamint publikációinak jegyzéke zárja.

Bereczky János

Breuer János: Kodály-kalauz.

Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 371 l.

Kodály zeneszerzői életművének tudományos feldolgozásában az első áttekintést nyújtó munka e kalauz. Címének megfelelően az egyes kompozíciók oldaláról tekintí át az életművet úgy, hogy tizennyolc nagyszabású alkotásról (köztük zenekari, kamarazenei, színpadi művek egyaránt szerepelnek) egyenként nyújt tájékoztatást, a rövidebb lélegzetűeket pedig három műcsoport keretében összefoglalva ismerteti. Ez utóbbi fejezetekben kerül sor a kórusművek (gyermek- és női karok, férfikarok és vegyeskarok), a zongoraművek és a dalok tárgyalására.

Az egyes művek bemutatásában háromféle megközelítésmód érvényesült: a keletkezéstörténet, a fogadtatás története, valamint az adott mű szerkezeti és tartalmi analízise. Említést érdemel, hogy főként az első két szempont kidolgozásában mintegy tízéves kutatómunkájának eredményeit (főképpen sajtó-kutatás) tette közzé a szerző, de természetszerűleg összefoglaló munkájába építette a teljes Kodály-szakirodalom ide-

vágó ismereteit is. A munka a zeneszerzői életmű áttekintésének vonatkozásában kézikönyv jellegű alapvetésnek számít.

Berlász Melinda

Československo-magyararské vzťahy v hudbĕ.

(Csehszlovák–magyar zenei kapcsolatok.) Sborník materiálu z muzikologické konference Ostrava 1981. Krajské kulturní středisko, Ostrava, 1982. 68 l.

Bár pl. Liszt Ferenc és Bartók Béla szlovák és cseh kapcsolatai sem érdektelenek számunkra (Liszt Ferenc koncertjeinek, műveinek cseh *irodalmi* visszhangjáról K. Krejčí írt emlékezetesen szép tanulmányt), e helyen a kötet első dolgozata érdemel behatóbb ismertetést. A Magyarországon méltán ismert Richard Pražák foglalta össze – jórészt a saját korábbi kutatásai alapján – az 1945-ös év előtti cseh–magyar kulturális kapcsolatokat, megállapítva azok tipológiáját is. Tanulmánya első részében a kapcsolatok tipológiai kérdéseire tér ki, azaz a kapcsolatok jellegét, történelmi háttérét festi föl, mindazokat az aspektusokat tisztázza, amelyek e kapcsolatok kutatásakor szóba jöhetnek. Nevezetesen a történelmi aspektus az első, etnológiai, szociolingvisztikai jellegű a második, a harmadik eszmei-kulturális körbe tartozik (s az első „találkozástól” a II. világháború ideológiai mozzanataig ível a vázlatos megfigyelések sorozata). A dolgozat második része négy időszakra bontva tekinti át a cseh–magyar kulturális kapcsolatok fejlődését: 1. 1526-ig; 2. 1526-tól a 18. század második feléig; 3. A 18. század 60-as éveitől 1918-ig; végül 1918-tól 1945-ig. Persze, nem csupán kontaktusokról van szó, hanem analógiákról is; s a magyar–cseh kapcsolatok nemegyszer *magyarországi*–cseh kapcsolatokká szélesednek (ti. a Magyarországon élő szerbek, szlovákok, az erdélyi románok is kapcsolatba kerültek csehekkel). Külön figyelmet érdemelnek a fordítások, mely munkában pl. Riedl Szende, J. E. Purkyně is jeleskedett, a természettudomány (Kitaibel Pál), a nyelvtudomány (Gyarmathi-Dobrovský) területén létező kapcsolatok is fontosak, nem utolsósorban Petőfi és Jókai cseh utóélete vagy a Kassai Munkás 1921–1925 között már Csehszlovákiában megjelenő számainak cseh költészeti anyaga. A kapcsolattörténeti összefoglalást jól szolgálja a korszakhatáron túl írt, mégis, visszatekintésével korszakainkat is átölelő tanulmány, Németh László: *Az én cseh utam* című írásának idézése.

Fried István

Eősze László: Kodály Zoltán élete képekben és dokumentumokban.

Harmadik, bővített kiadás. Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 167 l.

A magyar zenetörténeti-ikonográfiai irodalom egyik leggazdagabb gyűjteménye Kodály Zoltán pályautját dolgozza fel. A centenáriumi alkalmából ismét megjelent új, bővített kiadásban. A legújabb kiadás főként terjedelmi bővülést eredményezett; a korábbi megjelenéshez képest mintegy ötven dokumentummal gazdagodott a képeskönyv (továbbá a képeken szereplő pályatársak névmutatószerű feldolgozásával), egyébként a bevezető tanulmány és a kötet törzsanyaga változatlan maradt.

A szerző az életmű egészének ikonográfiai bemutatását tekintette céljának a rendelkezésre álló dokumentumok széles körének bevonásával; nemcsak az idevágó portrék, fotók anyagából válogatott, Kodály zeneműveinek, leveleinek, írásainak körét, valamint a fontos kortársi dokumentumokat szintén bemutatandó tárgyának tekintette. A kötet kortörténet és Kodály pályautjának dokumentumgyűjteménye is egyben.

Berlász Melinda

Háry János kalandozásai Nagyabonytól a Burgváráig.

Írták: Paulini Béla és Harsányi Zsolt. Zenéjét írta Kodály Zoltán. Op. 15. – Kass János illusztrációival és Till Géza utószavával. Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 83 l.

Kodály Zoltán születésének századik évfordulóját – egyebek közt – e kötettel ünnepelte a Zeneműkiadó. Az 1929-es első kiadás szövege szolgált a kiadás alapjául, melyhez Till Géza utószava nemcsak a művel kapcsolatos hasznos tudnivalókat társítja, hanem kitekint az egyidejű kritikai fogadtatásra, valamint a daljáték gazdag utóéletét jelentő feldolgozások újdonságaira, egymással ellentétes jellegére is.

J. J.

Így láttuk Kodályt.

Ötvennégy emlékezés. Szerkesztette: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 494 l.

A Hungarológiai Értesítő 1981. 3–4. száma már beszámolt e kötet első megjelenéséről, amelyben 34 emlékező vall Kodályhoz fűződő személyes kapcsolatáról, tanítványi, munkatársi, baráti emlékeket idézve. A zeneszerző születésének 100. évfordulójára bővített kiadásban jelent meg a gyűjtemény, újabb 19 emlékezéssel egészítette ki Bónis Ferenc, a nagy muzsikusk hagyatékának hű őrzője, életművének megismertetéséért egyik legtöbbet tevő zenetörténészünk. Az újonnan bekerült emlékezések szerzői: Agócsy László, Comensoli Mária, Demény János, Doráti Antal, Engel Iván, Gál István, Halápy Lili, Horusitzky Zoltán, Keresztury Dezső, Kósa György, Lőrincze Lajos, Lukin László, Rácz Blanka, Reményi Gyenes István, Somogyi László, Székely Júlia, Szőke Péter, Vass Lajos s az első kiadásból több kritikus által is hiányolt Weöres Sándor.

A költő kettőjük munkakapcsolatát eleveníti fel az első kórusműtől (*Öregek*) a számos dallamhoz írt szövegekig, ritmusvázlatokig. Valamennyi írás hozzájárul annak a képnek a gazdagításához, amely a világhírű zeneszerző, tudós, nyelvész, filológus, pedagógus és egy rendkívüli életprogramot megvalósító nagy művészegyéniség alakjáról olvasókban, hallgatókban, tanítványokban, zenészekben, népzeneutatókban, előadóművészekben él. Keresztury itt közölt írásában találóan „a nagy magyar nemzeti romantika utolsó igazán jelentős tagja”-nak nevezi Kodály Zoltánt. A gyűjtemény egészen közel hozza a „Tanár Úr”-nak szólított, nehezen megközelíthető mester alakját, munkás, termékeny éveit, munkamódszereit, életreszóló tanácsait; fontos adalékul szolgál a további zenei kutatásnak. A gazdag képanyag, névmutató és a Kodály-művek mutatója növeli a kötet dokumentum-értékét.

R. Takács Olga

A Kodály Intézet Évkönyve. I–II.

Szerkesztette: Ittész Mihály. Kodály Intézet, Kecskemét, 1982. 135, 1983. 61 l.

Az 1975-ben megnyílt kecskeméti Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet ma már nemcsak hazai viszonylatban jelentős zenei intézmény, hanem határainkon túl is. Az Intézetben folyó munkáról a nagyközönség az 1982–83-ban megjelent évkönyvekből alkothat magának véleményt. Erdei Péter, a Kodály Intézet igazgatója a 82-es évkönyv *Előszavában* tevékenységük fő irányait így körvonalazza:

- „– magyar és külföldi ének-zenetanárok továbbképzése; a magyar zenepedagógia, elsősorban az iskolai énekképzés dokumentumainak összegyűjtése és rendszerezése;
- a Kodály Zoltán zenepedagógiai munkásságából fakadó hazai és külföldi kiadványok, tudományos munkák, történeti értékű dokumentumok összegyűjtése”.

Az adatokban bővelkedő *Előszót* Kodálynak és tanítványainak, munkatársainak előadásai, visszaemlékezései követik. Hogy csak a legismertebb neveket említsük: Horusitzky Zoltán, Nádasy Kálmán, Ádám Jenő, Vásárhelyi Zoltán, Bodon Pál stb.

Kodály Zoltán hangszertanításról szóló előadása (*Magyar hangszertanítás*) most jelent meg először magyarul.

Kodály az értelmes, magyar hangszertanítást úgy mutatja meg, hogy elkerüli az Európában oly megszokott német zenei rendszer szolgáló átvételét. A hangszertanulás útját a következő fokozatokban jelöli meg: egyszerű magyar népdalok éneklése, esetleg zongorázása fekete billentyűkön; hangjelölés ismertetése, ritmizálás, betűkottírás gyakorlása, folyamatos szolmizálás; polifon hallás kifejlesztése kánon zongorázásával ... Az előadás után lezajlott vita – amely szintén megjelent a kötetben – hűen tükrözi azt a zeneszemléletet, melyet Kodály átalakítani igyekezett úgy, hogy otthoni kísérletezésre szólította fel hallgatóit.

Kerényi György, a magyar népzeneutatók első úttörőjének állít emléket *Kodály Zoltán kedves népdalainak* felidézésével. Ám nemcsak a dallamokat szólaltatja meg

bennünk, kottaolvasókban egy-egy népdal feldolgozása ürügyén, hanem bejárja velünk azt az utat is, melyet Kodály-módszernek nevez nemzedékünk.

Kodály tanári és emberi portréját Horusitzky Zoltán (*Zeneszerzéstanárom: Kodály Zoltán*), Nemesszeghy Lajos (*Emlékmozaikok Kecskemét zenei életéből*) és felesége, Nemesszeghyne Szentkirályi Márta (*A zenei nevelés szerepe az ember személyiségének fejlesztésében*) rajzolják elénk. Az előadások közül kiemelkedik még Ádám Jenő (*Módszeres énektanítás*), de a többiek is az *Előszó*ban megfogalmazott – fentebb idézett – feladatokról, eredményekről számolnak be. A tizenkét szerző előadását *Szerkesztői jegyzetek, a Népdalpéldák szöveges mutatója* és az angol nyelvű rezümék zárják.

Az 1983. évi (2.) évkönyv tulajdonképpen az előző kötetben felsorolt munkaterületeket illusztrálja gazdag fotóanyagával, a szemináriumok országonkénti felsorolásával, a tanfolyamok programjainak közzétételével és előadóinak megnevezésével. A *Tíz éves Kodály Intézet*ről, a *Kodály Szemináriumokról* stb. értékelő áttekintést a bevezetőben kapunk. Mindezt párhuzamosan magyar és angol nyelven is.

Hübert Ildikó

Kodály-mérleg, 1982.

Válogatta és szerkesztette: Breuer János. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1982. 445 l.

A Kodály-évfordulóra készült könyvek, tanulmánygyűjtemények közül ennek az az érdeme és nagy előnye, hogy a zeneszerző életműve értékelésének, utóéletének legfontosabb kérdéseit állítja a középpontba. A *zeneszerző* című ciklusban azok a méltatások és kritikák olvashatók, melyek a legtöbbet tettek Kodály elismertetésének ügyéért. Bartók Béla, Molnár Antal, Szabolcsi Bence és Tóth Aladár írásai egyben az értekező esszé legszebb dokumentumai közé tartoznak.

Hogy a befogadás folyamata mily küzdelmes volt, jól mutatja a *Visszhangok, viták* című ciklus, mely megéreztet valamit abból a bonyolult folyamatból, hogyan lett Kodály Zoltán művészete botránykőből, alpári élcelődésre alkalmas jelenségből a világ zenekultúrájának megbecsült része, s mint lett a zeneköltő, személyében is, a magyarság elismert képviselője.

A *Hangok nagy tanára* cím alatt sorakoznak azok a személyes hangú emlékezesek, melyek a zeneszerzés iskolát teremtő tanárát, a népzeneudóst és a közművelődés pedagógusát idézik. Az ezt követő *Vers és dallam* cím szaktanulmányok sorát rejti, melyek közül néhány irodalmi vonatkozásban is figyelemre méltó, filológiai és történeti érdekű közlés. Új felismeréseket tartalmaz Breuer János *Ady-hatások Kodály művészetében*, Gál István: *Kodály és Balázs Béla barátsága* és Tasi József: *Kodály Zoltán és József Attila* című írása.

Rónay László

Kodály Zoltán 1882–1982.

Szerkesztette: Kecskeméti Gábor. Editio Musica, Budapest, 1982.

Szép kiállítású fényképgyűjtemény a centenáriumra megjelent album, melynek anyaga válogatás Eöszé László monográfiájából (Kodály Zoltán élete képekben és dokumentumokban. Zeneműkiadó, Budapest, 1971.). A mappában található fotók tematikus csoportosításban követik egymást, bemutatva Kodály életének és munkásságának különböző oldalait. A képek jegyzékében (mely angol és német nyelven is olvasható) az elrendezési elv hangsúlyozása külső, formai kifejezést is nyer a témacsoportok elválasztásával és a Kodály-idézetek közbeiktatásával. A portrék mellett kéziratlapok, levelek, sajtókiadványok, plakátok felvételeit (összesen 33) tartalmazza az összeállítás.

Rudasné Bajcsay Márta

Kodály Zoltán levelei.

Szerkesztette: Legány Dezső. Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 461 l.

Kodály azt mondta egyszer egy előadásában („Bartók, az ember”): „... sohasem érdekeltek a művészek életrajzai. Ha olvastam is, többnyire csalódtam, mert semmi olyat nem tudtam meg belőlük, ami közelebb vitt volna műveik megértéséhez. Művet megérteni lehet anélkül, hogy ismernénk szerzőjét, de embert művei nélkül nem, hiszen beléjük tette le énje jobbik részét.” Ha Kodálynak igaza volt – és nyilván igaza volt –, úgy igaza volt magát illetőleg is. Ő is műveibe tette le énje jobbik részét, s aki meríteni akar az ő gazdagságából, annak mindenekelőtt műveit kell minél jobban megismernie.

Am egy nemzet sem mondhat le arról, hogy legjobbjaiktól mindent meg ne tanuljon, amit csak tőlük tanulni lehet. Ezért volt feltétlenül szükség rá, hogy Kodály Zoltán leveleit végre összegyűjtsék, és ezért tette jól a Zeneműkiadó, hogy azokat a centenáriumra megjelentette. Mert akinek „van füle a hallásra”, sokat tanulhat ezekből a levelekből is. Ez a viszonylag kevés (de azért egy vastag kötetet kitevő), s ugyanakkor még a szavakkal is takarékosan gazdálkodó levél együttolvásával előre el nem képzelhetően izgalmas olvasmánnyá válik: emberközelébe jutunk általa a magyar történelem és kultúra egyik legnagyobb alakjának. Annak a lángelmének, aki nem csak nagy művész volt, hanem akinek eddig még mindig nem eléggé méltányolt nagyságának titka talán éppen abban áll, hogy nála egyfelől a művészi nagyság és a tudományos fölkészültség, másfelől az erkölcsi tartás és a legkülönbözőbb és legnehezebb időkben való emberi helytállás soha nem mondtak egymásnak ellent, ellenkezőleg: a legteljesebb és legszebb egységbe forrtak össze.

A megjelent levelek Kodály életének közel 66 évét fogják össze: az első 1901. május 13-án, az utolsó 1966. december 31-én keletkezett. Fiatalkori leveleiből kirajzolódik előttünk Kodály, a barát (Bartók Bélához, Szekfű Gyulához, Horváth Jánoshoz, Schneider-Trnavsky Miklóshoz stb. írt levelei): mint barát is szokatlanul tartózkodó és szűkszavú, de sírig hű. Rendkívül érdekesegek, és természetszerűleg a legföltá-

rulkozóbbak jövődj feleségéhez, Gruber Emmához írt levelei. Ezekben számol be leg-részletesebben külföldi útjairól, hangversenyélményeiről, kortárs zeneszerzőkről és azok műveiről való véleményéről, népdalgyűjtő útjairól, kirándulásairól, természetsze-retetéről, kialakuló hivatástudatáról stb.

Később nőttön nő azok köre, akikkel kapcsolatot tart. Szemmel tartja volt nö-vendékei sorsának további alakulását, segít nekik nemcsak állást találni, hanem azon túl: élethivatást is. Biztatásaival, tanácsaival támogatja a vidéki népdalgyűjtőket. Szé-les körű levelezést folytat nehezen hozzáférhető külföldi népdalkiadványok megszerzé-se érdekében.

Nem csak az ismerősök köre nő azonban, hanem az ügyek száma is, melyeket szí-vén visel. Ilyen ügy talán mindenek előtt a vidéki városok zeneéletének, elsősorban kó-ruskultúrájának fejlődése. Utóbb felnő fontosságban ez ügy mellé a zeneoktatás ügye az óvodától a különböző fokú iskolákon át a Zeneakadémiáig. Ebben az ügyben is ki-tartóan levelez vidéki énektanároktól kezdve volt tanítványain át az államelnökig.

Leveleiben küzd a szép magyar beszédért (pl. a rádióban), a nyelvhelyességért, küzd utolsó, s talán legkedvesebb munkahelye, az MTA Népzeneutató Csoportjának egységéért és megőrzéséért, tanácsokkal látja el művei külföldi előadóit. Tartja a kap-csolatot a világ legkülönbözőbb országaiba került volt tanítványaival és pártfogoltjai-val, együtt örül velük sikereikben vagy családi örömeikben, együtt szomorkodik velük gyászaikban.

A kötetet Kodály Zoltánné fölkérésére és támogatásával Legány Dezső szerkesz-tette. A levelek elé is ő írt egy szerénységében rokonszenves, rövidségében is mindent jól helyére tévő előszót. A levelek végére pedig kiváló és bőséges jegyzeteket, melyek az egyes levelek külső leírásán túl a címzettek, sőt nemegyszer a levelekben említett egyéb személyek fontosabb életrajzi tudnivalóit is tartalmazzák. Nyilván nehéz mun-kája volt az összegyűjtéssel, de azt mégis sikerrel megoldotta, ha vannak is a levelek sorában fájdalmas hiányok: oly levelek hiányai, melyek megismerhetéséről talán örök-re le kell mondanunk. A szerkesztő egész munkáján érződik, hogy azt elejétől végig Kodály iránti mélyszéges tisztelettel és tiszteletből végezte.

A kötetet fotókópiák egészítik ki Kodály leveleiről, leveleihez csatolt rajzairól és kompozíció-kéziratairól, sőt még népdalgyűjtéséhez használt térképeiről is.

Végezetül meg kell említenünk, hogy ez a kötet Kodálynak csak magyarul írott leveleit tartalmazza. A kb. kétszer annyi (!) idegen nyelvű levél majd külön, először az eredeti nyelven fog megjelenni.

Bereczky János

Legányné Hegyi Erzsébet: Stílusismeret Kodály pedagógiai művei alapján.

1. Népzenei sajátosságok, reneszánsz stílusjegyek. Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 151 l.

A hazánkban és külföldön egyaránt ismert szerző Kodály-módszerre épülő pedagógiai munkásságának újabb állomása ez a négykötetesre tervezett sorozat. Szerves folytatása az 1977-ben megjelent *Énektanárképzés Kodály pedagógiai művei alapján* c. munkának. A sorozat célja, hogy a muzsikuszjelöltek zenei készségfejlesztését összekapcsolja a zenetörténeti korszakok legjellegzetesebb stíluselemeinek tudatosításával.

Az első kötet a népzenei sajátosságokkal és a reneszánsz stíluselemekkel foglalkozik. A szerző először Kodály pedagógiai műveiből vett gyakorlatok elemzése útján mutatja be a népzene és a reneszánsz (modális) zene legfontosabb stílusjegyeit: ritmikai, dallamszövevényi, dallamszerkezeti, formai, hangnemi, hangkészleteti, harmóniai, sőt kottakép szerinti jellemzőit. Ezután az adott témakör stílári vonatkozású elméleti ismeretanyagát tárgyalja, összekapcsolva a hozzátartozó technikai gyakorlatokkal. A továbbiakban a modális zene harmóniaelemzését gyakoroltatja zeneirodalmi idézetek segítségével. Az ezt követő fejezetekben az adott stíluskörhöz kapcsolódó zenei szemelvények, gyakorlatok és módszertani javaslatok a lapról olvasási készség, a zenei memória és hallás fejlesztését célozzák.

A kötet közel 180 hallásra szánt zenei idézetet közöl Kodály, Bartók, Lassus és Palestrina műveiből, valamint népdalgyűjteményekből. Forrásjegyzéke a könyv végén található.

A sorozat egy-egy zenei stíluskör ismertetése mellett a sokszor túlságosan elméleti vagy gyakorlati oldalra billenő zenei oktatást kívánja tudatosan összekapcsolni és egyensúlyba hozni. A jó pedagógiai érzékkel és biztos elméleti tudással megírt szolfézs és zeneelméleti segédkönyv használata a főiskolai és a szakközépiskolai zenei képzésben egyaránt fontos.

Szalay Olga

A magyar zenei szakirodalom bibliográfiája 1980.

Szerkesztette: Zimáné Lengyel Vera. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 1982. 240 l.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új vállalkozása ez az MTA Zenetudományi Intézetével közösen készített tájékoztató kiadvány a közművelődés és a tudományos kutatás igényeinek kielégítésére. A zenetudomány valamennyi területéről, a zenepedagógiai művekről, valamint a zenei életről szóló közlemények mind gyűjtőkörébe tartoznak, feldolgozza az operai és hangversenyélet kritikai visszhangját is. A Magyarországon megjelent művek mellett a lehetőségekhez képest külföldi, magyar tárgyú munkákat, illetve magyar szerzők külföldön kiadott műveit is feltárja. A folyamatosan kiadott bibliográfiai gyűjteményeken kívül közel száz időszaki kiadványt dolgoztak fel az anyaggyűjtők és szerkesztők (köztük a napilapokat is és több idegen nyelvű periodikát). A szakrend egy zenei tárgyú ajánlójegyzék mintájára készült, a bibliográfia jellegének megfelelő módosításokkal: általános művek, zenetörténet, népzene-zenei folklór,

hangszertörténet, hangszerek; előadóművészet, előadóművészek; zeneelmélet, zeneesztétika, zenepedagógia, a zene és más művészetek, egyházi zene, zenei élet, zeneműkiadás. A kiadvány használhatóságát rendkívül gondosan szerkesztett mutatók és címjegyzékek, valamint névmutató segíti. A 2361 adatot tartalmazó bibliográfia egy igen hasznos sorozat első darabja, s szinte teljes áttekintést nyújt az 1980-as év zenei vonatkozású terméséről. Valamennyi kutató számára igen komoly segédeszköz lesz ez a próbaszámként útjára bocsátott munka, a használat közben igényelt változtatásokat a szerkesztők örömmel nyugtázzák.

R. Takács Olga

Népzene és zenetörténet IV.

Szerkesztette: Vargyas Lajos. Editio Musica, Budapest, 1982. 230 l.

A sorozat negyedik kötetében három tanulmány látott napvilágot.

Az első *Bereczky János, Domokos Mária és Paksza Katalin* munkája: *Magyar-román dallamkapcsolatok Bartók román gyűjteményében (Rumanian Folk Music II.)*. A szerzők Bartók Amerikában befejezett kiadványának az énekelt dalokat tartalmazó kötetét vetették vizsgálat alá, különös figyelemmel illetve a román népzenei stílusoktól elütő, és a magyarhoz közelálló dallamokat. Bartóknak az összehasonlító anyag csak igen kis mennyiségben állt rendelkezésére, az idegen eredetű dalok listáját, melyet bevezető tanulmányában tett közzé, ő maga sem tekintette teljesnek. A szerzők feladatok egy részeként azt vállalták, hogy a magyar vonatkozású hivatkozásokat szükség szerint pontosítják, hogy a Bartók által legtöbbször fejből idézett dallamvariánsokat az ún. Bartók-Rend megfelelő dallamaival vagy dallamcsoportjaival azonosítják. Másrészt, az újabb, magyar népzenei kutatások módosította képnek megfelelően a felsorolást új adatokkal is ki kellett egészíteniük. A kilenc fő csoportba osztott, jegyzetekkel bőven ellátott összehasonlító anyagot zenei stíluskörök, s ezen belül típusok szerint felbontva találjuk a tanulmányban. A rendezés így azt is kimutatja, hogy a magyar népzene mely rétegei milyen mértékben érintkeztek az erdélyi román népzenevel. A dallamösszehasonlítások után található mutató megyék szerinti csoportosításából arról nyerhetünk áttekintést, hogy a Bartók által gyűjtött román dalok vidékenként milyen arányban hozhatók kapcsolatba magyar dallamokkal.

A második tanulmány *Paksza Katalin* munkája: *Gyimesi tetraontriton dalok díszítési módja*. A népzene-tudomány egy kevésbé művelt kutatási területe a zenei ékesítés tanulmányozása. Paksza Katalin jelen írásában a magyar népzene egyik legarchaikusabb strófikus dallamcsoporttípusát vizsgálja a díszítés szempontjából. Ezek a dallamok különösképpen fontos tanulsággal szolgálnak a terület kutatásának, mivel esetükben az ékesítés nemcsak járulékos előadási sajátosság, de „e dalok létezési módját jelenti.” A munka, mely 12 felvétel 198 versszaka vizsgálatának eredménye, a dallamcsoport sajátos díszítésmódjának bemutatásán kívül a közösségi és egyéni ékesítési mód összehasonlításával, továbbá egy, kiemelkedő képességű énekestől származó, különböző időpontokban nyert adatok összevetésével is foglalkozik. A tanulmány nagy részletességgel lejegyzett dallamokat (I–VIII) s a díszítményeket külön bemutató dallamtábláza-

tokat mellékel, a szövegekőzi táblázatokkal pedig a díszítmény helyeit és gyakoriságát mutatja be az egyes strófákban.

A kötet harmadik tanulmányát *Halmos Béla* készítette: *Tizenkét széki csárdás (Egy tánczenei folyamat vizsgálata)*. Ez a munka, az előbbihez hasonlóan, úttörő érvényű, mivel a régi tánczene vizsgálata s főként rendszerezése a vokális, egyszólamú, többnyire strófikus dallamokéhoz képest még járatlan területnek számít. A széki muzsika tanulmányozásával Halmos Béla a hangszeres népi tánczene általános vizsgálatánál is alkalmazható támpontokat keresi. A tanulmányban bemutat egy új partitúra-lejegyzési módot, mely az elsődleges vizsgálat idejére célszerűbb. Ez a fajta betűjelölés, melyet az első fejezet ismertet, nemcsak a három tagú széki banda összjátékának pontos leírására, hanem más felállású bandákra is alkalmazható. A második fejezet az akkordtáblázatot tartalmazza. A harmadik fejezetben a zenészek: Ádám István „Icsán” és két fia rövid életrajzát, majd az egyszerűsített partitúrát találjuk, jegyzetekkel. A negyedik fejezet a tánczenei folyamat szerkezeti elemzését nyújtja, kijelöli a széki csárdás helyét a tánczenei folyamat hierarchikus rendszerében. Végül, a csárdás-tételről megállapított sajátosságok alapján, Halmos Béla meghatározza a széki csárdás-dallam történeti helyét.

Rudasné Bajcsay Márta

Péter László: Kodály Szegeden.

Somogyi-könyvtár, Szeged, 1982. 191 l. (A Somogyi-könyvtár kiadványai)

A Somogyi-könyvtár kiadványai című sorozat 25. köteteként jelent meg a sorozatszerkesztő Péter László újabb dokumentumkötete, amely Bartók Béla életművének szegedi vonatkozásai után Kodály Zoltán és Szeged kapcsolatát dolgozza fel. Amint az előszóban írja: Bartók nagyon sokat hangversenyezett Szegeden, Kodályt másféle szálak fűzték e városhoz. Rajongó hívei és tanítványai, lelkes zenekritikusok, kitűnő énekkarok, a szegedi szabadtéri színpad, a szegedi színház sokat tettek Kodály művészetének meg- és elismertetéséért. A kötet sorra veszi azokat a kiemelkedő személyiségeket, akik személyes barátság, közös zenei munkák, kritikai tevékenység vagy egyéb kapcsolat formájában Szegeden kerültek Kodály Zoltán közelébe. Az irodalomtörténészeknek is sok érdekes adalékot szolgáltat a Balázs Bélával való barátság története. Szeghy Endre, Kertész Lajos, Fricsay Ferenc portréja a kitartó, fáradhatatlan és tehetséges Kodály-hívek munkásságát is bemutatja, nélkülük Kodály műveinek a magyar zenei életben való természetes jelenléte sokkal lassabban ment volna végbe, s a szegedi zenei kultúra sem lendülhetett volna fel. Mindhárom karmesterről (köztük Fricsay Ferencről, aki 1947-től Nyugat-Európában folytatta karmesteri pályáját) igen nagy elismeréssel írt Kodály, szeretetteljes dedikációk, levelek maradtak fenn kapcsolatukról. A szegedi színpadokon felhangzó Kodály-művek történetét is végigkísérhetjük a kötet lapjain: 1930. november 12-én volt a *Háry János* szegedi bemutatója, 1935-ben a *Galántai táncoké*, 1938-ban a szabadtéri színpadon játszották a *Háry Jánost*, s azóta rendszeresen szerepelnek Kodály-művek Szegeden. Az előadásokról szóló beszámolót, a kritikai visszhang feldolgozását az 1976-ban bemutatott *Szekely fonóról* szóló ismertetés

zárja. A kötet jóval többet nyújt a helytörténeti gyűjtemények feladatvállalásainál: az egész magyar zenekultúra, kórusmozgalom, Kodály Zoltán életművének története gazdagodott az itt közreadott dokumentumok (dedikációk, levelek, kritikák, fotók, visszaemlékezések) kötetbe gyűjtésével. Irodalomjegyzék és gondos mutató egészíti ki a kiadványt, amely a sorozat egyik kiemelkedő darabja, méltó tisztelgés a Kodály-centenáriumon a nagy muzsikusi emléke, élő szelleme előtt.

R. Takács Olga

Zenekultúránkról.

Szerkesztette: Balázs István. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1982. 463 l. (Vélemények, viták)

Az utolsó évtized legizgalmasabb zenei kérdéseivel kapcsolatos vitákat tartalmazza a kötet, nem a lezárás igényével, inkább azt jelezve, hogy e nyitott kérdések közül jónéhányat – kellő anyagiak hiánya, vagy egyéb okok miatt – egyelőre nem is lehet megválaszolni. Különösen az *Utak és válaszutak a kortárs magyar zeneszerzésben* cikkben összegyűjtött írások jelzik a viták éles voltát, a jövőre vonatkozóan is figyelmeztető Szabó Helga *Torzulások a kodályi zenei nevelés általános iskolai programjában* című vitairata.

Rónay László